

# Pleiernes dilemma

Ivar A. Bjørgen  
Professor i psykologi

Med korte mellomrom har jeg nå fått to henvendelser om yrkesmessige dilemmaer i helsevesenet. Jeg synes problemene er viktige, og med litt omskrivning vil jeg presentere dem for diskusjon.



**INDIVIDUELT:** Vi har selv ansvar for våre valg og handlinger, også når vi arbeider i systemer basert på erfaring og vitenskap. Det er prisen for vår frihet og vårt demokrati, skriver Ivar Bjørgen.

Foto: YAY Micro

## KOMMENTAR: ORDRER OG ANSVAR

Dilemma 1: En vikar uten spesiell helseutdanning, men med god menneskelig kontaktevne, ble en naturlig pasientkontakt i en ellers sterkt profesjonalisert institusjon. Pasientene hadde tillit til han på en annen måte enn til det øvrige helsepersonellet. Men han fikk streng instruks om å melde fra hvis det kom fram «noe viktig» gjennom denne kontakten. Dette ble etter hvert et dilemma, han opplevde en lojalitetskonflikt som ikke var lett å løse. Fortrolige opplysninger fra andre mennesker er alvorlig materiale, det kunne inneholde viktige sykdomssymptomer, men også berøre pasientens rettigheter til for eksempel alternativ institusjon og behandling.

*Skal pleierne «lystre ordre», toe sine hender overfor pasientene og la institusjonens ledelse alene bære ansvaret for det som kan følge av konsekvenser?*

Dilemma 2: Det oppsto et tilitsforhold mellom en mannlig pleier og en pasient som var svært engstelig og ensom. Det gjaldt blant annet hygiene: Pasienten var sjenert og ønsket å bruke bare denne pleieren. Men så ble det bestemt at det skulle være felles dusjperioder. Dette opplevde pasienten som forferdelig og tryglet pleieren om å fortsette med å hjelpe ham med hygien, noe pleieren da gjorde. Ledelsen på institusjonen oppfattet dette som regelbrudd. Skulle pleieren da bryte tillitsforholdet til pasienten, eller bryte den bestemmelsen ledelsen hadde tatt? Det kan ha vært både praktiske og økonomiske grunner til sentraliseringen av hygienearbeidet, og ledelsen argumenterte også med at pasienten hadde godt av å venne seg til sosial omgang. Men for denne pasienten var den sosiale omgangen så angstfylt at pleieren ikke kunne forsvare det, han var redd det ville gå ut over selve livssituasjonen og behandlingen.

## Dilemma

Skal pleierne «lystre ordre», toe sine hender overfor pasientene og la institusjonens ledelse alene bære ansvaret for det som kan følge av konsekvenser? Det er lett å forstå begge disse helsearbeiderne og deres dilemma. De har en jobb som bringer dem i kontakt med mennesker i sårbare tilstander, de skal bidra til behandlingsopplegg etter tidens tenkning, ledet av institusjoners beste fagkompetanse. De er selv del av det helseopplegget som skal virke positivt på pasienten, og de må selvsagt respektere det faglige opplegget og de praktiske reglene som alltid kommer inn i et slikt samarbeid.

Samtidig er de mennesker som selv har forstand og erfaring, og som kanskje har oppnådd bedre kontakt med pasientene enn fagspesialistene har fått til. Dette tillitsforholdet er viktig for de to pasientene det gjelder, og tillitsbrudd kan ha alvorlig negativ effekt.

## Å lystre ordre

Mange yrker og institusjoner møter slike dilemmaer. Soldaten skal lystre ordre, ja, det er soldatens plikt og ære å følge ordren selv om det koster livet. Pleierne skal også lystre ordre, selv om de ikke alltid har oversikt og kjenner begrunnelsen for opplegget. Generelt er vi vant til å respektere øvrighet, og særlig vitenskapelig begrunnede systemer.

Nå har det skjedd at både det militære og det vitenskapelige system har tatt feil eller blitt misbrukt, slik at soldatenes og pleiernes handlinger har fått uheldige konsekvenser. Jeg husker selv behandling som jeg skulle ha reagert på da jeg var praktikant på en psykiatrisk klinikk, behandling som i dag er sterkt omdiskutert.

Etter 2. verdenskrig har militære tjenestemenn selv et visst ansvar og kan dømmes for sine handlinger. Hvor langt er en i dag kommet i helsevesenet? Stanley Milgram viste eksperimentelt hvor langt vanlige mennesker er villige til å gå: Majoriteten av forsøkspersonene var villige til å administrere dødelige sjokk så lenge det var en autoritet som forordnet det.

De to pleierne har vel selv ansvar for sine valg og handlinger, det er prisen for vår frihet og vårt demokrati. Men dette gjelder vel alle yrkesgrupper, alle har sine ledere og sine autoriteter basert på erfaring og vitenskap, og samtidig har vi vår egen innsikt og det ansvar som følger med det og hva gjør vi når de to kommer i konflikt: Er *det* kanskje vårt største dilemma i dag?

ivar.bjorgen@svt.ntnu.no